

Секція: Юридичні науки

КРУКОВЕС ВАЛЕРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

аспірантка кафедри правосуддя

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗГЛЯДУ ЗАЯВИ ПРО
ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ ПРОЖИВАННЯ ОДНІЄЮ СІМ'ЄЮ
ЧОЛОВІКА ТА ЖІНКИ**

На сьогоднішній день можна спостерігати значне зловживання суддями положенням ч. 4 ст. 256 Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК) у вигляді відмови у відкритті провадження у справі з підстав наявності «спору про право». Дана категорія має неоднозначне тлумачення як в науці, так і на практиці. Тому, на нашу думку, з самого змісту заяви, не розглянувши справу по суті або хоча б не розглянувши справу на стадії попереднього судового засідання неможливо передбачити спір про право, адже мета встановлення такого факту в заяві не обов'язково означає наявність спору про право. На нашу думку така відмова є порушенням ст. 1 ГПК в контексті своєчасного розгляду справи, адже замість того, щоб розглянути справу в найкоротші терміни в порядку окремого провадження необхідно буде знову звертатися до суду, проте вже в порядку тривалого позовного провадження.

Досить часто, коли судді бачать в заявах про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу словосполучення «для отримання спадщини», «для визнання права спільної сумісної власності», «для особистих потреб» і т.п., це автоматично спонукає їх до відмови у відкритті провадження у справі. Ми вважаємо, що це є недоцільним, адже виявлення спору про право це складна процесуальна

діяльність, яка потребує ретельного вивчення всіх обставин справи. Так, можлива ситуація, коли в заяві вказується «для отримання спадщини», а насправді це зовсім не означає автоматична наявність спору. Так, можливо, що у спадкодавця не залишилося нікого крім жінки, яка проживала з ним не один десяток років, і встановлення даного факту необхідно заявнику для відкриття спадщини в порядку четвертої черги за законом.

Необхідно відзначити, що практика розгляду заяв з цього питання досить неоднозначна. Так, в кожному окремому випадку має місце як прийняття заяви і відкриття провадження у справі, так і відмова у відкритті провадження у справі. На нашу думку, реакція на заяву з приводу встановлення такого факту не повинна мати вигляд категоричної відмови у відкритті провадження, адже з самої заяви досить складно відразу побачити спір. Якщо виявиться, що сторони не заперечують проти встановлення даного факту при розгляді даної справи в порядку позовного провадження - це буде просто затягуванням розгляду справи і порушенням ст. 1 ГПК в контексті своєчасного розгляду справи, яке могло вирішитися набагато швидше в порядку окремого провадження. Необхідно відзначити, що нотаріус зупиняє вчинення нотаріальної дії, якщо є рішення суду про відкриття провадження у справі. Це особливо важливо, коли мова йде про інших спадкоємців для того, щоб не втратити своє право на спадкування. У разі якщо такого судового рішення не буде, то має місце порушення права особи на спадщину, і він змушений буде знову звертатися до суду.

З приводу однозначності в категорії «спір про право», то в науці немає єдиної думки. В рамках цивільного процесуального права спір про право є єдиною і цілісною категорією, яка дозволяє відмежувати справи позовного провадження від справ окремого провадження. Однак судова практика і законодавство надають цьому поняттю різний зміст в залежності від того, в якому контексті воно використовується. І. А. Жеруоліс зазначає, що «будь-який спір про право завжди розглядається в

певній процесуальній формі, в якій протікає процесуальна діяльність органу, який вирішує спір про право. Поки спір про право не став розглядатися компетентним органом в певній процесуальній формі, він з точки зору права не існує»[1, 61].

Для того, щоб належним чином переконатися в наявності спору про право необхідно залучити до участі зацікавлених осіб, а також встановити їх позицію щодо можливості встановлення певного факту. Висновок про існування спору про право повинен ґрунтуватися на інформації про реальну, а не потенційну спірність певного права. З огляду на це при розгляді заяви про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу існування спору про право має розглядатися виключно шляхом реального волевиявлення осіб, права яких можуть зазнати впливу внаслідок прийняття рішення судом. Отримавши заяву, особливу увагу суд приділяє правильному визначенню змісту вимог, особливо мети, адже їх правильне формулювання сприятиме подальшому розвитку процесу. У судовій практиці з цього приводу неоднозначна практика.

Так, заявник звернулася із заявою про встановлення факту проживання однією сім'єю зі спадкодавцем, метою зазначила - для оформлення спадщини. Суд заяву задовольнив і відкрив провадження у справі [2]. В іншій аналогічній справі суддя відмовив у відкритті провадження у справі, з огляду на те, що зі змісту заяви вбачається спір про право, оскільки в разі прийняття спадщини за законом, заявнику перейде право власності на майно, і встановлення факту проживання може порушити права законних спадкоємців першої черги на прийняття спадщини [3]. На нашу думку, в цій справі необхідно було провести попереднє судове засідання із залученням всіх зацікавлених осіб (якщо такі є). Так, в цій справі може і не бути спадкоємців, і виявиться, що заявник є єдиною спадкоємицею четвертої черги, і якій необхідно лише встановити даний факт в судовому порядку для підтвердження нотаріуса.

Є приклади, коли встановлення даного факту було пов'язано з майном, і в багатьох ситуаціях було відкрито провадження у справі та навіть мало місце попереднє судове засідання. Так, заявник просила встановити факт проживання однією сім'єю і визнання членом сім'ї для вирішення питання про майно [4]; заявник звернувся до суду із заявою про встановлення факту проживання однією сім'єю, визнання членом сім'ї і отримання спадщини [5]. Тобто, навіть при наявності такого предмета спору як майно судова практика неоднозначна і виробництво може бути відкрито без проблем і без передбачення спору про право.

На нашу думку, спір про право може бути виявлений тільки при розгляді справи по суті, коли реально можна спостерігати, що між сторонами існують певні розбіжності з приводу наявності, змісту та обсягу прав і обов'язків. Висновок про існування спору про право повинен ґрунтуватися на інформації про реальну спірність певного права. Одного лише розгляду заяви буде недостатньо для того, щоб стверджувати про наявність спору про право.

Проаналізувавши судову практику, можна відзначити, що не кожне заяву про встановлення даного факту обов'язково тягне за собою виникнення спору про право. Ми вважаємо, що ч. 4 ст. 256 ЦПК вносить проблеми, так як відмовляти у відкритті провадження дивлячись тільки на зміст заяви про встановлення даного факту без розгляду по суті не доцільно, так як це буде позбавленням права на своєчасне та належне розгляд справи. До того ж, у разі відмови у відкритті провадження у справі, заявник втрачає своє право на спадкування, так як нотаріус не зупиняє вчинення нотаріальної дії, і тому він змушений буде знову звертатися до суду.

Література:

1. Жеруолис И. А. К вопросу о сущности исковой формы советского гражданского процесса // Правоведение. —1966. — № 4. — С. 61—62.
2. Ухвала Бершадського районного суду Вінницької області від 3 травня 2013 року № 202/1441/12 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/48522050>.
3. Ухвала Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області 11 грудня 2014 року № 320/12594/14-ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42099473>
4. Ухвала Козятинського міськрайонного суду Вінницької області від 22.10.2013 року [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу до ресурсу: 133/2904/13-ц <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34261698>
5. Ухвала Тростянецького районного суду Сумської області 22 грудня 2014 року № 588/2046/14-ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42043648>